

Vogeltellingen blijven belangrijk om kwaliteit van Neerlands wad te onderstrepen

In de loop van de jaren negentig is er steeds meer structuur gekomen in het telwerk binnen de (inter)nationale Waddenzee. Vrijwilligers, personeel van terreinbeherende organisaties, de schippers van de drie LNV-schepen en SOVON staan garant voor een groeiende stroom gegevens over het belangrijkste natuurgebied van ons land. Vogelaars zijn zich vanwege discussies over windmolens, de toenemende recreatieve druk op veel plaatsen en de structurele overbevising (o.a. rond Griend) bewust van hun rol in de bescherming van het gebied. In deze bijdrage volgt een impressie van opvallende hoogtepunten uit het broedseizoen van 1999 en een compilatie van het geslaagde watervogelseizoen 1997/98.

Hoogtepunten broedseizoen 1999

In de tweede week van juni kregen we bezoek van onze collega's uit Denemarken, Sleeswijk-Holstein en Nedersaksen. Met deze mensen wordt sinds 1991 samengewerkt binnen het raamwerk van het Common Wadden Sea Secretariat in Wilhelms-haven. Als ontmoetingsplaats van goede discussies over telmethoden, het uitwisselen van nieuwtjes en sterke verhalen fungeerde de Volkshogeschool op Terschelling. Naar bleek een prima uitvalsbasis om met een huifkar de Boschplaat te ronden en een dag later op uitnodiging van Staatsbosbeheer Lepelaars te ringen. Tijdens het uitstapje met de huifkar werden enkele broedverdachte Bonte Strandlopers in een telgebied in de Vierde Duintjes waargenomen. Voor ons zelf een niet alledaagse gebeurtenis, maar samen met de collega's uit Denemarken en Sleeswijk-Holstein, die veel meer ervaring met broedende Bontjes hebben, waren we het er al snel over eens dat de vogel die zich het beste liet bekijken tot de ondersoort *schinzii* behoorde. Dit is de ondersoort die ook tot broeden komt in het Waddengebied. Latere bezoeken leverden op minimaal twee plaatsen broedverdachte Bontjes op. Een nest vinden lukte niet.

Een andere opmerkelijke gebeurtenis betrof de verdere toename van de Aalscholver als broedvogel. In de rest van Nederland balanceert deze soort op een vrijwel stabiel niveau. Zo niet in het Waddengebied. Carl Zuhorn van Staatsbosbeheer op Vlieland telde in zijn BMP-gebied de Kroonspolders in totaal 748 nesten; bijna een verdubbeling ten opzichte van de 412 in 1997. Daarnaast werd het Zuiderduin bij Rottumeroog na

één jaar afwezigheid opnieuw bezet (12 paar). Het aantal broedparen op de NAM-locatie de Hond in de Eems bleef steken op 135. Opmerkelijk was verder de hernieuwde vestiging in de Muy op Texel. In 1899 (!) werd mede op advies van Thijssen besloten de aalscholverkolonie op ons meest westelijke Waddeneiland te elimineren. Nu, een eeuw na deze actie, heeft de soort zijn verloren terrein weer ingenomen met 25-30 paar. Om de ontwikkelingen in de aalscholverpopulatie op de Wadden beter te kunnen volgen wordt door het IBN-DLO speciaal onderzoek verricht naar de voedselkeuze. In 1999 werden daartoe in alle vier de Nederlandse kolonies en de kolonie op het Duitse Lütjehörn (ten zuidoosten van Borkum) braakballen verzameld. Vele dagen braakballen pluizen heeft inmiddels geleerd dat de voedselstrategieën op de verschillende locaties aanzienlijk van elkaar verschillen. Vooral de vogels op de Hond blijken bovendien een deel van het jaar afhankelijk te zijn van het (zoete) binnenwater. In samenwerking met medewerkers van het RIZA in Lelystad werden zowel op Vlieland als op de Hond jonge Aalscholvers van groene kleurringen voorzien (waarnemingen van deze vogels kunnen gestuurd worden aan het RIZA, t.a.v. Stef van

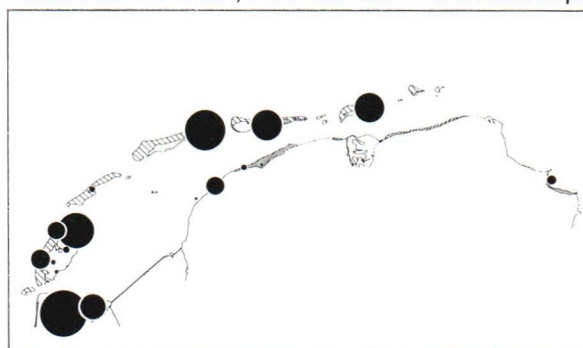
Rijn, Postbus 17, 8200 AA in Lelystad). Op die manier kunnen we iets te weten komen over de recrutering van nieuwe broedvogels en de lokale overleving.

Peter de Boer heeft naast z'n afstudeerwerk aan de Aalscholvers bij het IBN, voor SOVON het oostelijk deel van Schiermonnikoog op broedvogels geïnventariseerd. Eén van de opdrachten die Otto Overdijk van Natuurmonumenten meegaf was het tellen van het aantal paren van de Eider-eend. De indruk bestond dat deze soort sinds de laatste telling uit 1992 (2200 paar) was toegenomen. De telling in 1999 bevestigde dit vermoeden: er waren minimaal 2500 paar Eiders op het eiland aanwezig. Daarmee is de Oosterkwelder, na de Boschplaat op Terschelling, het belangrijkste broedgebied van Eiders in de internationale Waddenzee!

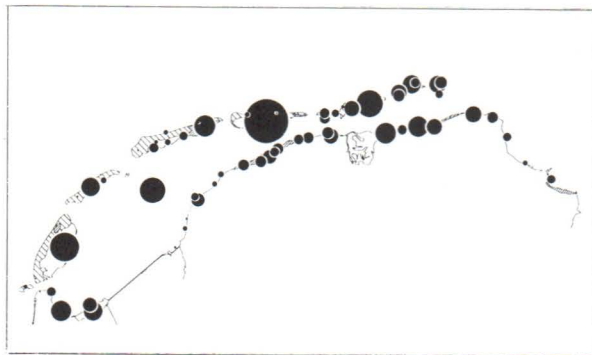
Verdere bijzonderheden waren het verschijnen van Kleine Zilverreigers. Op de Oosterkwelder van Schiermonnikoog vond een geslaagd broedgeval plaats, terwijl op Terschelling een territorium werd bezet tussen de Lepe-laars. Vermeldenswaard zijn ook een succesvol paartje Grauwe Kiekendieven in de Eemshaven, een Porselein-hoer op de Dollardkwelder, het succesvol broeden van een Pijlstaart op Schiermonnikoog, een nestvondst van een Dwergmeeuw op de Groninger kwelders en twee succesvolle paren van de Grote Mantelmeeuw. Op de Boschplaat werd in het broedseizoen een paartje Geelpootmeeuwen waargenomen. We kijken met veel belangstelling uit naar de resultaten die nog gaan komen.

Watervogeltellingen 1997/98

In het watervogelseizoen van 1997/98 werden een viertal integrale tellingen (juli, november, januari, maart) en een speciale mei-telling voor Drieteenstrandlopers georganiseerd.

Figuur 1. Verspreiding van Lepelaar in de Waddenzee in juli 1997.

Figuur 2. Verspreiding van Scholekster in de Waddenzee in november 1997.

Een soort die de afgelopen maanden veel aandacht kreeg vanwege een afgerond soortbeschermingsplan is de Lepelaar. Het moge bekend zijn dat de Waddenzee momenteel van groot belang is voor Nederlandse Lepelaars. Aantalsontwikkeling en reproductie zien er bovendien rooskleurig uit. Tijdens de telling in het weekeinde van 26/27 juli noteerden de wadvogeltellers 1289 individuen. Een vergelijkbaar aantal werd in 1996 in augustus waargenomen (1194). Figuur 1 laat zien dat de grootste aantallen in juli 1997 nog in de buurt van de kolonies werden opgemerkt, maar ook dat zich 31% concentreerde op het Balgzand. Daar staat tegenover dat relatief weinig Lepelaars op Vlieland werden gezien. Een aanzienlijk deel van de vogels bevond zich eind juli nog in deze kolonie. Overigens is het verspreidingskaartje visueel niet af omdat het Lauwersmeergebied niet in de Waddenzeetellingen is opgenomen. In dit gebied zitten in de nazomer al gauw 150-200 exemplaren. Waarschijnlijk foerageren deze vogels echter grotendeels in het gebied zelf en maken ze weinig gebruik van de rijkdommen van het wad. Onder de overige waargenomen aantallen vielen de 1765 Krombekstrandlopers en 70.000 Rosse Grutto's erg op. Voor beide soorten gaat het hier om grote aantallen voor deze tijd van het jaar.

De telling op 15/16 november stond toch een beetje in het teken van de Scholekster. Naar verwachting zou deze soort als gevolg van de voorgaande twee winters een bedroevend beeld laten zien. Op basis van sterfteberekeningen schatte Jan Hulscher

dat het aantal vogels tijdens deze telling op 170.000 exemplaren zou uitkomen. Helaas voor de Scholekster kwam deze raming uit en moest worden vastgesteld dat voedseltekort in beide winters veel dieren noodlottig geworden is. Het grootste deel van de aanwezige vogels zat op Ameland (38.000). Niet toevallig zijn hier nog redelijke velden met schelpdieren aanwezig. Opvallend tijdens deze wintertelling was het forse aantal Brandganzen (91.000), de 4600 Pijlstaarten, twee Zeearenden, 13.000 Kluten, 90.000 Kanoeten en de Poelruiter op Vlieland.

De omstandigheden tijdens de mid-wintertelling van 17/18 januari lieten zich kenschetsen als mild, en dat was ook goed te merken aan het aantal getelde watervogels. In totaal werden er 850.000 vogels op de formulieren gezet. Door het zachte weer waren Smient (86.000), Wilde Eend (33.700) en Wulp (103.000) bijzonder talrijk. Het aantal Scholeksters viel overigens met 193.000 exemplaren hoger uit dan in november, vooral ook door het grote aantal dat op Texel werd gezien (31.000). Opmerkelijk waren de 1766 Strandleeuweriken die zich vooral langs de Fries-Groningse kusten ophielden en de Sporenkievit die enige dagen lang op Ameland werd gezien.

Een gemengde groep Kanoeten en Bonte Strandlopers is voor iedere eerzame wadvogelteller een lust voor het oog. Voor de eerste soort moeten lastig toegankelijke gebieden als de Vliehors, Richel en Griend worden bezocht, maar de tweede soort laat

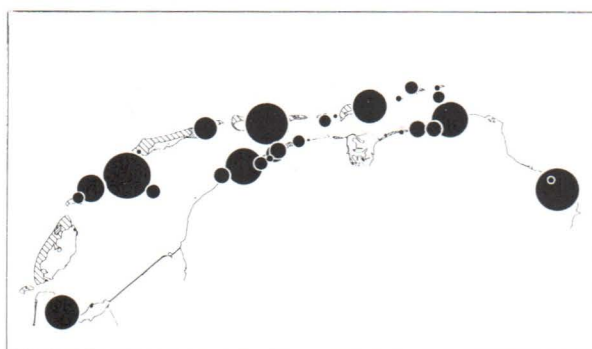
Een oproep

In 1999 hebben medewerkers van het Rijksinstituut voor Kust en Zee (RIKZ) te Haren en SOVON 97 volwassen Scholeksters van kleurringen voorzien langs de Waddenzee van Delfzijl. Deze kleurringen (zwart, geel, oranje, wit en groen; onder loopbeen aan iedere poot twee ringen, boven loopbeen rechts een stalen ring en boven loopbeen links een oranje ring) zijn aangelegd om na te gaan in welke mate het niveau van het schadelijke HCB in de eieren is te relateren aan het voedselterritorium van de Scholekster in het onderzoeksgebied.

Aflezingen bij voorkeur niet naar de Vogelringcentrale in Heteren sturen, maar gewoon naar SOVON Vogelonderzoek Nederland in Beek. U krijgt dan nader bericht over de herkomst van de betreffende vogel.

zich gelukkig op meer plekken zien. Zo wemelde het tijdens de telling op 14/15 maart op de Richel, Ameland, Schiermonnikoog, maar ook langs de Friese en Groninger Noordkust en in de Dollard van de Bontjes (figuur 2). Verder was het aantal Rotganzen al aangegroeid tot ruim 66.000, werden minimaal 19 Slechtvalken gezien, was het aantal Scholeksters als gevolg van het opzoeken van de broedplaatsen gedaald tot 96.000 en pikte een alerte waarnemer er een vroeg gearriveerde Strandplevier uit. Het aantal Drieteenstrandlopers bedroeg ruim 2500. Een speciale telling van deze soort in de laatste dagen van mei gaf een totaal andere verspreiding te zien. Wel week de verspreiding in mei 1998 duidelijk af van die in voorgaande jaren. Normaliter zijn Engelsmanplaat en Rottum dan goede gebieden voor deze kleine dribbelaar, maar tijdens deze telling waren de Vliehors en de Richel met resp. 1850 en 2350 exemplaren verreweg de beste plekken in de Nederlandse Waddenzee (figuur 3). Door logistieke problemen is het helaas niet gelukt de Razende Bol tussen Den Helder en Texel te tellen, hier zijn wel eens maxima vastgesteld van 880 exemplaren. Op Texel was het aantal Drieteentjes tot grote treurnis van Giel Witte weer uitermate marginaal. Genoemde resultaten maken duidelijk dat veel tellers tot in hun botten gemotiveerd zijn om op Neerlands wad belangrijke gegevens te verzamelen. De natuurbescherming zou deze inspanningen moeten koesteren.

Ben Koks & Lieuwe Dijkse

Figuur 3. Verspreiding van Bonte Strandloper in de Waddenzee in maart 1997.